

Prof. dr hab. Jerzy Węclawski
Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzja

pracy doktorskiej Holgera Iversa

pt. „Beweggruende auslaendischer Eigentuemmer von Kleinunternehmen Direktinvestitionen in Polen zu taetigen am Beispiel der Wojewodschaften Westpommern und Lebus”

Problem bezpośrednich inwestycji zagranicznych rozpatrywany jest najczęściej w odniesieniu do aktywności dużych przedsiębiorstw. Tymczasem podstawowym elementem składowym gospodarek są małe i średnie przedsiębiorstwa. Stworzenie jednolitego rynku wewnętrznego w ramach Unii Europejskiej skłania szereg podmiotów należących do tej kategorii do stosowania strategii rozwoju opartej na ekspansji zagranicznej. Jest to szczególnie widoczne w obszarach przygranicznych państw członkowskich. Mimo zniesienia wielu barier prowadzenia działalności gospodarczej w ramach wspólnego rynku przedsiębiorstwa dokonujące bezpośrednich inwestycji zagranicznych napotykają jeszcze na różne trudności o charakterze normatywnym, kulturowym, społecznym czy mentalnym. W tym kontekście wybór obszaru badawczego dokonany w ramach recenzowanej pracy należy uznać za w pełni zasadny. Problem bezpośrednich inwestycji zagranicznych dokonywanych przez małe przedsiębiorstwa i przedstawicieli wolnych zawodów jest słabo rozpoznany na gruncie naukowym. Badania w tym zakresie mają tym samym charakter nowatorski i ważne walory poznawcze.

Autor jako cel dysertacji przyjął dokonanie charakterystyki inwestycji bezpośrednich małych przedsiębiorstw jako przejawu ich działalności zagranicznej oraz wskazanie motywów ich podejmowania. Jako przedmiot badań określił identyfikację korzyści i kosztów oraz szans i ryzyk związanych z internacjonalizacją małych przedsiębiorstw. Na pozytywną ocenę zasługuje przeprowadzona przez Doktoranta procedura wyprowadzenia hipotezy określającej kierunek podjętych w pracy poszukiwań badawczych. Kierując się własnym doświadczeniem praktycznym oraz przeglądem teorii ekonomicznych odnoszących się do inwestycji bezpośrednich dużych przedsiębiorstw wykazuje, że są one jedynie częściowo przydatne w odniesieniu do małych firm. Prowadzi to do postawienia hipotezy, że oprócz przesłanek ekonomicznych skłaniających duże przedsiębiorstwa do podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, małe firmy kierują się dodatkowo specyficznymi dla nich motywami o charakterze ekonomicznym i pozaekonomicznym. Zastosowany dla sformułowania celu i hipote-

zy tok rozumowania wskazuje na dobrą znajomość przez Doktoranta teorii i praktyki inwestycji zagranicznych przedsiębiorstw i umiejętność formułowania problemów badawczych.

Praca oparta jest na materiałach źródłowych w formie literatury przedmiotu, raportów z badań specjalistycznych instytucji oraz wynikach własnych badań empirycznych. Praca ma dobre podstawy teoretyczne. Oparte są one na klasycznej literaturze z zakresu gospodarki światowej, zarządzania strategicznego, teorii kosztów, pozycjach literatury odnoszących się do inwestycji zagranicznych w Polsce i innych krajach Europy Środkowej oraz opracowań i studiów specjalistycznych dotyczących małych i średnich przedsiębiorstw. Należy przy tym wskazać na małe zasoby materiałów statystycznych odnoszących się do BIZ dokonywanych przez małe przedsiębiorstwa, co z jednej strony stanowiło utrudnienie w formułowaniu uogólniających wniosków, ale z drugiej wskazuje na oryginalność podjętego przez Doktoranta przedsięwzięcia badawczego. Metodyka własnych badań empirycznych została zaprezentowana w rozdziale IV. Badania te zostały oparte na dwóch narzędziach: standaryzowanym kwestionariuszu ankiety oraz zindywidualizowanych wywiadach przeprowadzonych głównie z klientami firmy Doktoranta. W ramach prezentacji metodyki badań nie określono ani wielkości i struktury populacji, ani kryteriów doboru próby badawczej. Wskazano jedynie, że za pośrednictwem trzech instytucji rozprawdzono około 300 ankiet, na które odpowiedziało 108 przedsiębiorstw zagranicznych. Z tej grupy 77 prowadziło działalność na terenie Polski, a pozostałe 31 dopiero ją planowało, co w konsekwencji nie pozwalało na udzielanie odpowiedzi na wszystkie pytania ankiety. Były to w zdecydowanej większości przedsiębiorstwa niemieckie (92 %). Biorąc pod uwagę, że część przedsiębiorstw nie podało informacji na temat wielkości zatrudnienia bądź obrotów, pozwalających na zakwalifikowanie ich do małych przedsiębiorstw, z formalnego punktu widzenia próba badawcza była odpowiednio mniejsza. Doktorant uwzględniał przy tym przy opracowywaniu wyników badań odpowiedzi na pytania, które zostały udzielone przez co najmniej 3 respondentów. Wszystko to prowadzi do stwierdzenia, że aczkolwiek badania dostarczyły szeregu ciekawych spostrzeżeń, to ich wyniki nie mogą posłużyć do dokonywania szerszych uogólnień.

W pierwszym rozdziale Doktorant dokonuje przeglądu teorii ekonomii mających zastosowanie do wyjaśniania przesłanek bezpośrednich inwestycji zagranicznych, koncentrując uwagę na tych, które w większym stopniu mogą być odniesione do małych przedsiębiorstw. Przedmiotem szczególnej uwagi są teorie wymiany międzynarodowej i teorie inwestycji zagranicznych. Doktorant przedstawia takie istotne z punktu widzenia pracy elementy, jak: przesłanki dokonywania BIZ, ich formy, stosowane strategie, przebieg procesów decyzyjnych. Kierując się wskazaniem teorii ekonomicznych oraz wynikami badań innych autorów

dokonyuje interpretacji pojęcia bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ich typologii i rozgraniczenia od inwestycji kapitałowych oraz klasyfikacji motywów inwestycji. Efektem tych rozważań jest sformułowanie zasadnej konkluzji, że inwestycje tego typu dochodzą z reguły do skutku w wyniku jednoczesnego oddziaływania wielu czynników, które są przy tym zmienne w czasie. Omówienie poszczególnych ujęć teoretycznych dotyczących BIZ przeprowadzone zostało w oparciu o reprezentatywną literaturę przedmiotu, w szczególności z odwołaniem do oryginalnych dzieł autorów poszczególnych teorii. Twórczym i godnym wyróżnienia elementem dokonanego przez Doktoranta przeglądu różnorodnych ujęć teoretycznych BIZ jest wskazanie na różnice występujące pomiędzy nimi.

Dobór teorii dotyczących BIZ dla potrzeb wyjaśnienia przesłanek i sposobów ich podejmowania przez małe przedsiębiorstwa należy uznać za właściwy. Wywodzą się one bowiem z różnych dyscyplin naukowych, co pozwala na odpowiednio szerokie podejście do problemu. Poszczególne teorie zostały przedstawione w sposób adekwatny do ich zawartości merytorycznej, a przede wszystkim ze zwróceniem uwagi na możliwość ich zastosowania w odniesieniu do badanej w pracy grupy podmiotów. Doktorant wykazał się tym samym dużą wiedzą ogólną z zakresu ekonomii oraz umiejętnością jej zastosowania jako podbudowy teoretycznej dla własnych poszukiwań zmierzających do poszerzenia tej wiedzy w zakresie słabo dotychczas rozpoznanych procesów bezpośrednich inwestycji zagranicznych podejmowanych przez małe przedsiębiorstwa. Należy również pozytywnie ocenić fakt, że podsumowując rozważania teoretyczne Doktorant wskazał efekty ekonomiczne inwestycji zagranicznych dla kraju, w którym są dokonywane. Ich analiza stanowi potwierdzenie słuszności przyjętej w pracy tezy o silnym wpływie czynników kulturowych i udzielania wsparcia aktywności inwestycyjnej w odniesieniu do małych przedsiębiorstw.

Rozdział drugi poświęcony jest przedstawieniu uwarunkowań dokonywania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce, a w szczególności w województwie lubuskim i zachodniopomorskim. Przeprowadzone w nim analizy oparte na literaturze przedmiotu i bazach danych statystycznych dostarczają ogólnych informacji na temat otoczenia społeczno-gospodarczego inwestycji przedsiębiorstw. Należy wskazać, że, po pierwsze, analiza jest prowadzona w dużej mierze w odniesieniu do BIZ dokonywanych przez przedsiębiorstwa niemieckie, co nie wynika bezpośrednio z celu pracy; po drugie, ma w przeważającym stopniu charakter opisowy, z wąską podbudową statystyczną i wręcz odwołuje się do indywidualnych wypowiedzi przedsiębiorców. Niejasna jest prezentacja atrakcyjności inwestycyjnej wybranych krajów europejskich zawarta na rys. 11 (s.52) ze względu na brak mian bądź objaśnień. Dla charakterystyki otoczenia BIZ Doktorant posłużył się analizą PESTEL uwzględ-

niającą czynniki polityczne, gospodarcze, socjalne i kulturowe, technologiczne i infrastrukturalne, środowiska naturalnego i prawne. Wyniki tej analizy oddają prawidłowo stan otoczenia przedsiębiorstw w Polsce. Należy jedynie wskazać, że na stronie 67 podano nieaktualne stawki podatku dochodowego od osób fizycznych. Uzupełniony on został analizą porównawczą opartą o ten sam instrument badawczy a przeprowadzoną dla Danii, Niemiec i Szwecji. Można z jednej strony uznać, że kraje te tworzą pewien spójny region stwarzający alternatywę wyboru lokalizacji inwestycji, zwłaszcza dla małych przedsiębiorstw. Z drugiej jednak strony, Polska odczuwa szczególną konkurencję o pozyskanie inwestorów zagranicznych ze strony Czech, Słowacji czy Węgier.

W rozdziale trzecim przedstawiono problematykę związaną z podejmowaniem działalności międzynarodowej przez małe przedsiębiorstwa. W oparciu o studia literaturowe Doktorant dokonał egzemplifikacji kryteriów formalnych, ilościowych i jakościowych służących do wyodrębnienia przedsiębiorstw międzynarodowych i scharakteryzował główne ich formy. W ramach kryteriów jakościowych, zgodnie z punktem ciężkości prowadzonych badań, zwrócił przy tym szczególną uwagę na aspekty związane zarówno z kulturą organizacyjną przedsiębiorstwa, jak i jego otoczeniem kulturowym, towarzyszące jego umiędzynarodowieniu. W dalszej części tego rozdziału Doktorant odniósł się do kwestii znaczenia gospodarczego małych przedsiębiorstw i przeprowadził ich ogólną opisową charakterystykę. Zabrakło jednak analizy opartej na danych empirycznych, zwłaszcza w odniesieniu do badanych obszarów przygranicznych. Natomiast za dobrze opracowany element analizy zagranicznego zaangażowania małych przedsiębiorstw uważam przedstawienie przedsięwzięć podejmowanych przez te podmioty w zakresie planowania strategicznego, z uwzględnieniem jego specyfiki związanej z wchodzeniem na obcy rynek.

Piąty rozdział pracy zawiera prezentację wyników badań własnych. Analiza w tym zakresie została przeprowadzona w dwóch przekrojach: oczekiwań i doświadczeń zagranicznych inwestorów w Polsce. Dla identyfikacji oczekiwań inwestorów zastosowano obszerny zestaw 19 czynników w sposób całościowy ujmujący społeczno-ekonomiczne przesłanki decyzji o podjęciu działalności inwestycyjnej. Konsekwentnie w oparciu o te same 19 czynników Doktorant zbadał doświadczenia i rezultaty dokonanych inwestycji. Zestawienie wyników tych dwóch analiz dostarczyło wartościowych informacji o nastawieniach przedsiębiorców dokonujących BIZ i ich rzeczywistych osiągnięciach, wskazując na duży stopień ich zbieżności. Doktorant przedstawił także teoretyczne aspekty strategii rozwoju i konkurencji przedsiębiorstw, ale nie badał ich stosowania przez przedsiębiorstwa, co niewątpliwie poszerzyłoby wiedzę na temat ich drogi od oczekiwań do realnego położenia. Jako ważne osiągnię-

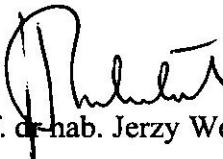
cie badawcze Doktoranta uznają dokonanie porównania motywów podejmowania BIZ przez małe przedsiębiorstwa, które są słabo rozpoznane z drogie analiz empirycznych i uogólnione na gruncie teoretycznym, ze stanowiącymi podstawę teorii wymiany międzynarodowej i BIZ motywami i sposobami postępowania średnich i dużych przedsiębiorstw. Analiza ta oparta została na szerokiej podbudowie teoretycznej, odwołuje się do wniosków sformułowanych przez innych badaczy, a jej wartością dodaną jest prezentacja wyników badań własnych w zakresie motywów i strategii działania małych przedsiębiorstw. Jednocześnie dokonał on identyfikacji barier utrudniających realizację tych przedsięwzięć w polskich województwach przygranicznych.

W ostatnim, szóstym rozdziale pracy, Doktorant przedstawił wyniki badań odnośnie oczekiwań przedsiębiorców zagranicznych i pożądaných w ich opinii działań, które poprawiłyby klimat inwestycyjny w Polsce. Te rezultaty pracy mają charakter nie tylko poznawczy, ale także aplikacyjny.

Badania przeprowadzone przez Doktoranta pozwoliły na potwierdzenie hipotezy, że oprócz typowych dla dużych przedsiębiorstw motywów ekonomicznych dokonywania BIZ, małe firmy i osoby wykonujące wolne zawody kierują się dodatkowo specyficznymi motywami o charakterze społecznym i kulturowym. Wynika to w dużej mierze z konieczności zmiany miejsca zamieszkania i integracji w nowym kraju.

Na podstawie przedstawionej powyżej szczegółowej analizy treści stwierdzam, że praca doktorska Holgera Ivers'a pt. „Beweggruende auslaendischer Eigentuemer von Kleinunternehmen Direktinvestitionen in Polen zu taetigen am Beispiel der Wojewodschaften Westpommern und Lebus” spełnia wymagania określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Rozprawa przyczynia się w istotnym stopniu do poznania motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce przez małe przedsiębiorstwa. Doktorant wykazał się niezbędną ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie ekonomia oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych. W związku z powyższym rozprawa może stanowić podstawę do nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. W związku z tym występuję do Rady Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

Lublin, 5 maja 2013 r.

Prof. dr hab. Jerzy Węclawski